

11.6.2013

Oikeusministeriö

Asia: Lausunto oikeudenhoidon uudistamisohjelmasta vuosille 2013-2025

Viite: Lausuntopyyntö 22.4.2013; OM 11/03/2012, OM011:00/2012

Yleiskannanotto

Pirkanmaan käräjäoikeus pitää hyvänä, että oikeusministeriön 1.6.2012 asettama neuvottelukunta on löytänyt hyvin lukuisan määrän erilaisia ja erityyppisiä uudistamis- ja selvityskohteita. Neuvottelukunnan uudistamisohjelmaan sisällyttämä tavoitetilavuoteen 2025 ja ehdotukset sen saavuttamiseksi ovat voittopuolisesti kannatettavia. Koska uudistamisohjelma ulottuu aina vuoteen 2025 asti, on tärkeää, että ajan kuluessa ilmentyvät uudet tarpeet otetaan automaattisesti täydentämään ohjelmaa. Mietinnössä esitettyjen rakenteita koskevien ehdotusten valmistelu ja selvitystyö olisi aloitettava mahdollisimman pian, koska niiden toteuttamiseen kuluu helposti aikaa jo pelkästään ajatukseen tottumisen kannalta. Suurimpia investointeja edellyttävien ehdotusten ajoittaminen on nivellettävä yhteen rakenteita koskevien ehdotusten selvitystyön kanssa. Käräjäoikeus on lausunnossaan noudattanut pyynnön mukaisesti ehdotuksen numerointia. Käräjäoikeus ei ole ottanut kantaa kaikkiin neuvottelukunnan ehdotuksiin.

1. Parannetaan lainvalmistelun ajantasaisuutta ja laatua. Vaikutusarvioinneissa otetaan huomioon myös lainsäädännön vaikutukset oikeudenhoitoon - jatkuvaa kehitystoimintaa.

Tavoite on hyvä ja perusteltu. Tilkkutäkkimäistä sääntelyä olisi vältettävä. Neuvottelukunta toteaa, että lainsäädäntöä on korjattava sikäli, kuin se on ristiriidassa joko Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tai Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisujen kanssa ja sen myötä tuo epäselvän oikeustilan.

Kansallinen lainsäädäntö ei saisi myöskään olla ristiriidassa Euroopan unionin lainsäädännön kanssa. Tulevan kansallisen lainsäädännön tulisi olla harmoniassa Euroopan unionin yhteisesti hyväksymien tavoitteiden kanssa.

3. Lisätään ICT:n sähköisen asioinnin ja sähköisten prosessien hyödyntämistä kaikessa toiminnassa - jatkuvaa kehitystoimintaa.

Neuvottelukunnan ehdotus on kaikilta osin hyväksyttävä. Investoinnin merkittävyyden vuoksi suunnittelun täytyy olla huolellista ja mahdollisimman kauaskantoista; jopa innovoivaa.

5. Toimitilajohtamista parannetaan oikeusministeriön hallinnonalalla - jatkuvaa kehitystoimintaa.

Toimitilahankkeissa, oli sitten kyse uudisrakentamisesta, saneerauksesta tai laajennuksesta, olisi esitetyn lisäksi aina varmistettava, onko hanke sopusoinnussa tulevien rakenneuudistusten kanssa. Enää ei saisi syntyä tilanteita, jossa kalliita rakennushankkeita tehdään mahdollisesti vain parin vuoden toimintaa var-

ten.

6. Perustetaan tuomioistuinvirasto huolehtimaan tuomioistuinhallinnosta - pitkän aikavälin tavoite

Tuomioistuinviraston suunnittelu tulisi siirtää niin pitkälle, että sen rahoitus on turvattu ilman, että se syö resursseja tuomioistuinten työstä. Muussa tapauksessa viraston perustamisella saatetaan jopa huonontaa oikeusturvaa. Siihen asti tuomioistuinten toimintaedellytyksistä vastaava henkilökunta on oikeusministeriössä pidettävä riittävällä ja oikealla tasolla.

7. Selvitetään korkeimpien oikeuksien organisatorisen yhdistämisen hyödyt ja haitat - keskipitkän aikavälin tavoite.

Selvittämistyö olisi aloitettava pikaisesti, koska sen tuloksilla voi olla ratkaiseva merkitys sille, pohditaanko yleisten tuomioistuinten ja hallintotuomioistuinten yhdistämistä laajemmaltikin.

8. Selvitetään erillisten tuomioistuinlinjojen hyödyt ja haitat sekä tarve nykyisten tuomioistuinlinjojen yhdistämiseen - keskipitkän aikavälin tavoite.

Kuten kohdassa 7.

11. Jatketaan käräjäoikeuksien rakenneuudistusta - keskipitkän ja pitkän aikavälin tavoite.

Rakenneuudistusta tulisi jatkaa. Mikäli sähköinen asiointi lisääntyy, mikäli rikosasioiden kirjallinen menettely lisääntyy, mikäli lautamiehet poistuvat, mikäli summaariset asiat keskitetään ja mikäli avioerot siirretään rekisteröintiasioina pois, jäävät jotkin käräjäoikeuksista turhan pieniksi. Tällöin ne eivät vastaa neuvottelukunnan asettamaa tavoitetilaa vuonna 2025.

12. Jatketaan hovi- ja hallinto-oikeusverkoston uudistamista tavoitteena toiminnallisesti ja laadullisesti sekä väestöpohjaltaan vahvat tuomioistuimet - pitkän aikavälin tavoite.

Hovi- ja hallinto-oikeusverkoston jatkokehittäminen on tärkeää. Kun niitä kehitetään, on tärkeää, että alueellinen kehitys sidotaan väestöpohjan mukaisiin kauaskantoisiin kasvuennusteisiin. Tällä tavalla turvataan tuomioistuimille riittävä asukaskanta ja oikeudellisten palvelujen saanti. Suurimmat kasvukunnat, joihin oikeudellisia palveluja tulisi keskittää, ovat Helsinki, Tampere ja Oulu. Jos hovioikeusmenettelyä koskevia prosessisäännöksiä kehitetään siihen suuntaan, että jatkokäsittelylupajärjestelmän kynnysrajoja nostetaan edelleen ja todistelun kaksinkertaisuutta rajoitetaan, on näköpiirissä neuvottelukunnan ehdottama tarve hovioikeuksien lukumäärän vähentämiselle.

14. Keskitetään summaaristen riita-asioiden käsittely siirtämällä ne ulosottoviranomaisille tai enintään kolmeen käräjäoikeuteen - keskipitkän aikavälin tavoite

Kansallisen lainsäädännön pitää olla sopusoinnussa Euroopan unionin lainsäädännön kanssa. Kaikki säännökset vuoden 1968 Brysselin yleissopimuksesta lähtien sekä Euroopan huippukokousten linjaukset korostavat oikeudellisten päätösten vastavuoroisen tunnustamisen tärkeyttä. Eurooppa-neuvosto on Tampereen kokouksessa 1999 todennut, että vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen tulisi olla oikeudellisen yhteistyön peruskivi sekä yksityisoikeudellisissa että rikosasioissa.

Tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla annettu asetus (Bryssel I), jota on vastikään uudistettu lähtee siitä, että täytäntöönpantavuus edellyttää tuomioistuimen ratkaisua.

Summaaristen asioiden siirtäminen ulosottoon olisi ristiriidassa edellä mainitun kanssa. Se vaikuttaisi

myös häiritsevästi tuomiovallan ja täytäntöönpanovallan erotettavuuteen kansalaisten silmissä, jolloin kysymys saa myös perustuslaillisen näkökulman.

Edellä olevan perusteella asioiden siirtäminen ulosottoon ei ole kannatettavaa. Se ei ole myöskään kannatettavaa sen vuoksi, että asioiden käsittely on nyt hyvässä hoidossa niin materiaalisesti kuin taloudellisesti.

Summaaristen keskittäminen enintään kolmeen tuomioistuimeen on ehdotus, jota on hyvä tutkia tarkemmin. Ajatus sinänsä on hyvä ja se antaa mahdollisuuden hyödyntää keskittämisestä saatavia massakäsittelyn etuja. Mikäli tähän vaihtoehtoon päädytään, on Pirkanmaan käräjäoikeudella on hyvät edellytykset sekä sijaintinsa että osaamisensa johdosta olla yksi näitä asioita käsittelevistä tuomioistuimista. Tilaratkaisutkin olisivat toteutettavissa edullisesti. Ongelmia saattaa aiheutua osaavan henkilöstön siirtymisessä nykyisistä työpaikoistaan. Henkilöstön kokonaistarve on paremmin laskettavissa jonkin ajan kuluttua, kun summaaristen asioiden käsittelyyn liittyvät jo tehdyt lainsäädäntöuudistukset ovat alkaneet vaikuttaa juttujen määriin.

15. Laajennetaan jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamista - lyhyen aikavälin tavoite

Neuvottelukunta on todennut, että jos jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalaa laajennetaan, pääkäsittelyn toimittaminen yksin näytön arvioinnin riitauttamisen perusteella tulisi nykyistä harvemmin kysymykseen.

Soveltamisalan laajentaminen on järkevää.

21. Tuomioistuinasioden käsittelyssä otetaan paremmin huomioon asioiden vaativuus ja oikeusturvan tarve -lyhyen ja keskipitkän aikavälin tavoite ja

22. Joustavoitetaan tuomioistuinten kokoonpanosäännöksiä - lyhyen ja keskipitkän aikavälin tavoite

Ratkaisukokoonpanon koon oikea valinta on tärkeää voimavarojen kohdentamisessa. On tarpeellista, että kokoonpanot mitoitetaan kulloiseenkin tarpeeseen riittäviksi.

Käräjäoikeuskokoonpanoissa tulisi lautamiesjärjestelmästä luopumisen jälkeen siirtyä kokoonpanoihin, joiden tyypit olisivat riita- ja rikosoikeudenkäynneissä samat. Olisi hyvä, jos kummassakin prosessissa tuomioistuin voisi valita kokoonpanoon yhden, kaksi tai kolme tuomaria. Tällöin kulloiseenkin juttuun tulee oikean kokoinen kokoonpano. Tuomioistuin näyttää ulospäin eheältä. Äänestystä koskevat säännökset tulee tässä yhteydessä tarkistaa ja ajanmukaistaa.

23. Laajennetaan asiantuntija-avusteinen huoltoriitamenettely koko maahan - lyhyen aikavälin tavoite

Kokemukset huoltoriitojen asiantuntija-avusteisesta sovittelusta ovat positiiviset. Tuomioistuinten kokemusten kartuttua menettelyä tulisi laajentaa.

24. Vähennetään lautamiesten lukumäärää kokoonpanoissa (1+3:n tilalle 1+2, 2+4:n tilalle 2+3) - lyhyen ja pitkän aikavälin tavoite

Neuvottelukunta on todennut, että lautamiesten lukumäärää voidaan vähentää ilman, että sillä olisi merkitystä niiden seikkojen kannalta, jotka puoltavat lautamiesjärjestelmän käyttöä. Pidemmällä aikavälillä koko lautamiesjärjestelmästä olisi syytä luopua.

Ajatus on kannatettava. Lautamiesjärjestelmän tarpeellisuutta nyky-yhteiskunnassa olisi hyvä pohtia työryhmässä, joka saisi työnsä valmiiksi ja yleisen keskustelun piiriin hyvissä ajoin ennen vaalikauden loppua.

26. Rikosprosessia kevennetään näytöllisesti selvissä asioissa ja tiivistetään rikosprosessiketjua - keskipitkän aikavälin tavoite

Tavoite on kannatettava. Muutoksenhakumahdollisuus on kuitenkin turvattava, sikäli kuin tuomiovaltaa siirretään alemmille asteille.

27. Kehitetään tiedoksiantotoimintaa -keskipitkän aikavälin tavoite

Tavoite on kannatettava. Osittaista ulkoistamista tulisi tutkia. Etenkin istuntopaikkakunnan ulkopuolelle sijoitettujen haastemiesten toiminta ja työtilakysymykset saattaisivat selkeytyä, mikäli ulkoistaminen voitaisiin jollakin perusteella hyväksyä. Euroopassa tiedoksiantotoiminnan ulkoistaminen ja/tai kytkeminen ulosottoon on yleistä.

33. Lisätään videotallenteiden käyttöä hovioikeudessa - keskipitkän aikavälin tavoite

Kustannusvaikutus on suurempi kuin saavutettava hyöty, varsinkin, jos hovioikeusprosessi muuttuu näytön arvioimista rajoittavaan suuntaan.

35. Otetaan rajoitetusti käyttöön tuomioiden suullinen perustelu ja harkitaan myös muita keinoja keventää kirjallisten tuomioiden laatimista - lyhyen aikavälin tavoite

Tavoite on kannatettava. Mikäli ratkaisu jää lainvoimaiseksi, kirjallisten tuomioiden seikkaperäinen laatiminen vie asian laatuun nähden kohtuuttomasti kapasiteettia.

36. Syvennetään oikeuslaitoksen henkilöstön yleis- ja erityisosaamista tavoitteena prosessin johdon ja asiasubstanssin vahva asiantuntijuus - jatkuvaa toimintaa

Tavoite on kannatettava.

37. Uudistetaan tuomioistuinten johtamismalleja ja henkilöstörakenteita sekä kehitetään hallintoa - lyhyen ja keskipitkän aikavälin tavoite

Tavoite on kannatettava. Hallinnollisten tehtävien siirtyminen Palkeista takaisin tuomioistuimille edellyttää, että hallinnon työvälineet parantuvat. Asiaa koskeva hanke on vireillä. Johtamisjärjestelmien optimointi on jo nyt mahdollista. Tuomioistuinten päälliköiden tehtävien määräaikaistaminen on ongelmallista. Se tuntuisi tarkoittavan, että on olemassa jokin ylempi taho, joka päättää päällikön tehtävän jatkamisesta seuraavaksi toimikaudeksi. Tämä vaarantaa tuomioistuimen riippumattomuutta. Nimitysprosessin huolellisuus takaa sen, ettei virhenimityksiä tapahtune.

48. Tehostetaan tuomioistuimien ja valvontaelinten roolia oikeudenkäyntiavustajien laadun valvo- misessa - lyhyen aikavälin tavoite

Tavoite on kannatettava.

Lopuksi

Neuvottelukunta on löytänyt hyviä tavoitteita ja uudistuskohteita. Monelle niistä on ominaista, että niiden valmistelu ja tutkiminen tulee viemään aikaa. Sen vuoksi olisi tärkeää, että merkittävimpien ja eniten tuomioistuimille kustannus- ja muita hyötyjä tuovien ehdotusten selvitystyö aloitetaan pikaisesti.